

IRODALOM.

Dr. Philipp Kálmán, A direkt módszer. Tanulmányok a direkt módszer eredetéről, fejlődéséről, mai állásáról, iskolai alkalmazásáról és fejlesztéséről. 184. l. Budapest, Franklin-Társulat, 1911. Ára 4 korona.

A főcím arra enged következtetni, hogy e könyvvel végre megkapjuk a direkt módszer várva-várt kézikönyvét. Csalódtunk; a szerző nem ezt akarja nyújtani. Könyve cikkek és értekezések gyűjteménye, melyek a nyelvtanítás reformjának egy-egy kérdését tárgyalják, rendszerint valamely francia hasontárgyú cikk nyomán. Minthogy a franciák nagyon ügyesek egy tudományos kérdésnek rövid, összefoglaló megvilágításában, azért hát Philipp Kálmán dolgozatai is tanulságosak mindazok számára, kik a nyelvtanítás franciaországi reformmozgalmával kapcsolatban a direkt módszer lényegével és mai állásával akarnak megismerkedni. «Első sorban nem eredeti, hanem mindenkép hasznos, értékes munkára törekedtem», mondja szerző, és ezt munkája bírálásakor nem szabad figyelmen kívül hagyni.

Egy szokatlanul hosszú előszóban Ph. a nyelvtanítás reformálására való törekvést beilleszti abba a nagy pædagogiai reformba, melynek célja az iskolát az étellel és a kultúrával szoros kapcsolatba hozni.

Módszertani kísérletek minálunk az élőnyelvtanítás terén cím alatt a magyarországi reformtörekvéseket vázolja, kezdve Brassai Sámuel alapvető munkásságán, mely itthon hozzáértők és értékelők híján nem talált továbbművelőkre. Nekem öröömre szolgál, hogy Brassairól szóló értekezésem elérte célját: magyar szakíró nem beszélhet nyelvtanítási reformról nevének említése nélkül.

A Németországból kiinduló mozgalom nálunk sem maradt hatás nélkül, az 1902-iki francia hivatalos reform pedig fokozta az érdeklődést és hasonló irányú mozgalmat idéz elő a nyelvpædagogusok körében. Igaz, hogy a német és más nyugati óriási reformirodalomhoz képest nálunk elméleti téren kevés történt, de mégsem oly kevés, mint amennyire Philipp kifakadásából következtetni lehet. Mint

a reformmozgalom hathatós eszközét üdvözi az Országos Középiskolai Tanáregyesület kebelében alakult *modern filológiai szakosztály*-t. A közvélemény rokonszenve a gyakorlati nyelvtanítás iránt a sok «direkt» jelzésű tankönyvben jut kifejezésre. Egyik-másik ily című tankönyv csak a nyelvanyag köznapiságában látja a «direkt módszer» lényegét.

A *direkt módszer Franciaországban* című fejezet a munka legterjedelmesebb része (27—72. l.). Ebben a részben a módszer megismerésére csak a Gourio tanárnak a *Revue pédagogique*-ban megjelent előadása szolgál, melyet Ph. igen részletesen közöl és elemez, amit ő a M. P. olvasói előtt már megtett. Bennünket kevésbé érdekelhet a fejezet elején tárgyalt francia reformmozgalom külső lefolyása, különösen akkor nem, ha a krónikás nem követ határozott időrendet, hanem ötletszerűen közli az eseményeket oly sorrendben, ahogy a különböző cikkek a szerző elé kerültek. Így eshetett meg, hogy ugyane cikkben háromszor olvassuk a «Société des professeurs des langues vivantes» társaság megalakulását (27., 36. és 60. lapon). A «Deutscher Neuphilologenverband» munkájáról, céljáról stb. szól a 30.-ik, és ugyanazokat mondja a 32. lapon is.

Tudvalevő, hogy Franciaországban a direkt módszer 1902-ben kötelezővé lett. Elvi szempontból érdekes a rendelet után keletkezett vita: helyes-e, ha a «programmes»-ok a tanterven kívül a módszert is előírják. E vitákról Philipp is szól Sigwalt nyomán. Én a magam részéről azon a nézeten vagyok, hogy módszert nem lehet elrendelni, legfeljebb ajánlani; csak a felvilágosítás, az oktatás, a meggyőződés eszközeivel terjesztett módszer létesítheti a hasznos tanítási reformokat. Csak oly módszerrel dolgozik a tanár eredményesen, amelyhez bizalma van. A vezető körök első feladata ezt a bizalmat hathatós propagandával mindenkiben megerősíteni; ez irányban legbiztosabb eszköz a megfelelő tanárképzés. Enélkül minden rendelet illuzóriussá válik. — Szó van e fejezetben még a *Crise du français* sokat vitatott témájáról, aztán a «Les Langues Modernes» folyóirat egynéhány cikkéről, a nyelvtanárok párizsi kongresszusáról és ezzel kapcsolatban a «Luxemburger Wort» és az «Indépendance Luxembourgeoise» című lapocskáknak szót sem érdemlő haszontalan vitájáról.

A következő cikk (*A direkt módszer iskolai alkalmazásához és fejlesztéséhez*) sikérral cáfolja a módszer ellen hangoztatott ama vádat, hogy magasabb fokon az absztrakt fogalmak és kifejezések tanításakor felmondja a szolgálatot és hogy itt az anyanyelv közvetítésére szorulunk. Herbartnak egy megjegyzéséből indul ki: «Wer in Frankreich französisch lernt, der hat Personen und Handlungen von

Augen; er errät leicht, was ihn angeht. . . Bald wird die Sprache selbst zur Apperzeption und zum Einschreiten bereit sein.» Ezt a tételt az iskolai nyelvtanításra is lehet alkalmazni. Ezt teszi Feignoux a Langues Modernes egyik cikkében, melyet Ph. bőven ismertet. Feignoux szellemes fejtegetéseinek eredménye: *a direkt magyarázatnak legtökéletesebb formája nem az, amely gesztusokra apellál, hanem amely a szó, formula értelmét megvilágítja a már ismert szavak, formulák segítségével. Azaz magára a nyelvre apellál, ahhoz fordul vissza, a terminusokhoz épügy, mint érzékelhető pszichikai és eszméltető logikai folyamataihoz.* Az idegennyelvi érettségi dolgozat ne legyen fordítás, hanem szabad fogalmazás, mint a direkt tanítás logikai folyamánya és az egyedüli próbákó arra nézve, hogy az ifjú az idegen nyelven megtanult gondolkozni. Ebben az irányban kell a direkt módszert fejleszteni és éppen ez a fejleszthetőség bizonyítja életrealóságát.

Az idegen élőnyelvtanítás kritériumai a kezdőfokon. A kezdő tanításnak fonetikainak kell lenni. Helyesen hallani és kimondani a szavakat, az írásnak zavaró közvetítése nélkül, ez legyen a nyelvtanító célja az alsó fokon. «Az írásra akkor tér rá, amikor csak használhat vele tanításában.» Ez a feladat a tanító részéről alapos fonetikai ismereteket kíván, de nincs szükség arra, hogy a hangképzés fiziológiai folyamatát a tanuló előtt is tudatosá tegyék.

A tanterv követelte dolgozatszám ne kényszerítsen helyes belátásunk ellenére a módszer felforgatására. Ph. két vonatkozó cikket ismertet. Az egyik M. Bec: «Sur un essai de méthode orale pure en Sixième» (L. M. 1909. 6. sz.), a másik Th. Rosset: «Du rôle de la Phonétique dans l'Enseignement des Langues vivantes» (L. M. 1909. 7. sz.). Bec két hónapon keresztül úgy tanította az angol nyelvet, hogy tanítványai csak hangokat, szavakat, mondatokat, formulákat hallottak. Nyomatott vagy írott betűt nem láttak. A tanár kiejtése volt egyedül mintájuk. Rosset a gyakorlati fonetika elemeit a tanulóval is közlené. Segédeszközül ajánlja a fonetikus írást és a fonográfot. Az előbbit sokan, Bec is, károsnak tartják; a tanuló csak nehezen bontakozik ki a fonetikus írás és a helyesírás okozta zavarból. A fonográf alkalmazásával is foglalkozik szerzőnk. A francia nyelvpedagógusok tapasztalatai és eredményei nagyon biztatók e segédtanár sikeres működésére vonatkozólag. A fonográf-technikának már van külön nyelvpedagógiai ága.

A direkt módszer és az irodalomtanítás. «A középiskolában minden munka az irodalomtanítás érdekében kell, hogy történjék.» A reform ellenzői azt fogják a direkt módszerre, hogy az irodalomtanítást elhanyagolják. A francia nyelvpedagógiai irodalom folyton

termel oly értekezéseket, melyek az irodalom fontosságát hangoztatják és az új módszert a felsőfokon is alkalmazzák. Weszely Ödön és Horváth Cyrill idevágó munkásságának méltatása után szerző figyel-münkbe ajánlja *Hovelaque* franciaországi középiskolai tanügyi fel-ügyelőnek «L'enseignement des langues vivantes dans le II. cycle» című értekezését (Revue Universitaire 1910. ápr. 15.). Ezt könyvünk csaknem in extenso közli. Megérdemli. Rendkívül gazdag eszmékben és gyakorlati útmutatásokban. Megmondja, hogyan lehet az irodalmat a legalsó foktól a legmagasabbik a nyelvtanítás központjává tenni. Kezdjük versekkel, mesékkel, mondákkal. Aztán jönnek a balladák, majd a drámák, sőt a filozófiai és tudományos remekművek is. Végül az így összegyűjtött anyag alapul szolgálhat az illető nemzet szel-lemi életének jellemzésére; a saját nemzetünk irodalmával való össze-hasonlítás pedig a faji értékek megállapítására vezethet.

Hogyan fest a direkt módszer magában a francia iskolában? Grau ist alle Theorie. Programjuk, a direkt módszerű utasítások, tankönyveik, folyóirataik, kongresszusuk, mind csak a helyes szán-dékot, az eszméket mutatják; igazságuk csak a kísérletben, a gy-aakorlatban állapítható meg. Szerzőnek alkalmá volt Párisban egyné-hány nyelvtanítást végighallgatni. Nem sokat és azért úgy a ked-vező, mint a kedvezőtlen benyomások nem jogosítanak általánosít-ására. Úgy látszik, hogy az alsó fokon a verstanulásnál és gram-matikában nagy szerepe van az anyanyelvnek; ez helyén van így. A kiejtést még a felsőbb osztályokban is hibásnak találta. A karban való beszéltetés (40 tanulónál) az ellenőrzés lehetetlensége miatt nem ajánlatos. Kár, hogy szerző nem gyűjtött nagyobb számú ta-pasztalatot: ezek bemutatása és feldolgozása könyvét érdekesebbé tette volna.

A következő fejezet «Egy trimeszteri concours és tanulásgai» nem tartozik az idegen nyelvek tanításához; maga a verseny-dolgozat a francia irodalom köréből vette témáját. Azért mégis hozzászólok: nem tartom alkalmoszerűnek, hogy Philipp Kálmán most a «*crise du français*» idején, mikor a franciák is kárhoztatják a retorika-ízü középiskolai témákat, azokat nekünk ajánlja.

A *Függelék* négy dolgozatot tartalmaz: 1. *Francia irodalmi körök az angol középiskolában.* 2. *Élőnyelvtanárok társasága Franciaországban.* 3. *Az 1909-iki párisi nemzetközi kongresszus «compte rendu»-jéről* és 4. *Mi teszi a beszédet az élőnyelvtanítás egyik leg-hathatósabb eszközévé?* Nem látom be, miért kellett e témákat *füg-gelék*-nek minősíteni. Mindegyik közülök áll oly szoros összefüggés-ben a tárggyal, mint a főrész akármelyik fejezete. Különös figyelmet érdemel az utolsó. Itt Ph. hevesen vitatkozik Bartos Fülöp nyelv-

pædagogussal, aki a Középiskolai Tanáregyesület modern nyelvi bizottságában azt az eszmét propagálta, hogy a középiskolai nyelvtanítás célja tisztán az idegen nyelv megértése legyen, és a beszéd gyakorlása a tanfolyam végére tolassék. Szerzőnk ez eljárást helyteleníti. A beszéd a nyelvtanítás legértékesebb eszköze, és a beszédgyakorlás visz legbiztosabban a nyelv megértéséhez is.

Philipp Kálmán nagy lelkesedést áruel e munkájában, úgy a nyelvtanítás, mint a direkt módszer iránt. Dicséretre méltó, szorgalmas munkát végzett, mikor a francia reformmozgalmat ilyen részletesen ismertette. Kár, hogy stílusa a vitatkozás és lelkesedés hevében helyenként zavarossá válik. Egy másik feltűnő sajátsága a szinonimák céltalan halmozása. Pl. «A nyelv hatékony (effective) tudásáról, bírásáról, a nyelvről a maga teljességében, a szavakról, mondatokról, stb.-ről a teljes élettartamukkal, csengésükkel, jelentésükkel, grammatikai, automatikus, közvetlen használatukkal: arról van szó, mondja és nagyon találóan, helyesen előadó» (118. l. Bőbeszédű érthetlenség.) Szerzőnek kutató és kereső buzgalma, tárgyszeretete, szakértelme még sokat lendíthet a direkt módszer ügyén hazánkban, de csak akkor, ha stílusát jobban fegyelmezi.

Dr. Kaiblinger Fülöp.

✱

J. Tews, Grossstadtpædagogik. Teubner. 1911.

A berlini Humboldt-Akadémián tartott kilenc előadás sorozata ez a mű, mely tanulságokban méltó folytatása Tews előbbi előadásainak.

A nagyvárosok gyermeknevelésének kérdése megérdemli a külön tárgyalást s ha majd hosszabb megfigyelések, részletező statisztikai adatok s azok pontos összehasonlításai állnak rendelkezésünkre, akkor a pædagogia felvértezett, a tudomány erős fegyvereivel itt is határozott irányt fog kijelölni a fejlődésnek. Mert kétségtelen, hogy sok a tennivaló ezen a területen. Ahol félszázaddal ezelőtt csak százezer ember tömörült, ott most százezrek közigazgatása ad gondot a hatóságoknak. És természetes, hogy a művelődésnek ezekben a központjaiban a szellemi igények is egyre fokozódnak, s hogy az iskoláknak lépést kell tartaniok ezekkel az igényekkel, miközben itt is, ott is beleütköznek nem egyszer a hagyományok megszentelte nevelési eljárásokba vagy a Scylla és Charybdis közt járnak a kapkodás útját.

Tews nem látja olyan sötétnek a nagyvárosok szellemi és erkölcsi képét, mint amilyenek némelyek megfestik a távolból. Szeretettel és pártatlanul rajzolja meg a nagyvárosi milieut, visszautasítja a vidéki erkölcsprédikátorok illetéktelen vádjait; mert hogy ők